

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-9>
УДК 821.521

Вознюк Г.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ХРИСТИАНСЬКІ МОТИВИ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ ЙОСАНО АКИКО «СКУЙОВДЖЕНЕ ВОЛОССЯ»

Анотація. Стаття присвячена аналізу дебютної збірки «Скуйовджене волосся» (1901 р.) видатної японської поетеси Йосано Акіко (1878–1942), творчість якої належить до романтичної течії в японській літературі – «романшюгі» та виокремлення в ній християнських образів. Серед них: 罪 («цумі» – «гріх»), 神 («ками» – «божество»), 十字架 («джюджіка» – «хрест»), 聖書 («сейшю» – «святе письмо»), а також образ «ягнятка, яке заблукало». У нашому дослідженні ми визначаємо джерела цих образів та їх значення у віршах поетеси, а також роль літературного журналу «Вранішня зірка» («Мьоджьо») під керівництвом Йосано Теккана в передумовах появи цих образів у творчості поетеси. Літературна спадщина Йосано Акіко залишається актуальною, оскільки мала великий вплив на становлення японської літератури ХХ сторіччя, зокрема на відродження традиційного літературного жанру *танка*.

Ключові слова: християнство, жанр *танка*, гріх, релігія, Бог.

Vozniuk Hanna

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE CHRISTIANITY MOTIVES IN "THE TANGLED HAIR" COLLECTION OF POETRY BY YOSANO AKIKO

Summary. The article is devoted to the analysis of the debut collection "The Tangled Hair" (1901) by the famous Japanese poetess Yosano Akiko (1878-1942), whose work belongs to the romantic movement in Japanese literature – "romanshyugi". The members of that movement had a particular interest in European literature. The main goal of our research is to stress out the Christian images in Akiko's poetry collection. Among them are: 罪 ("tsumi" – "sin"), 神 ("kami" – "deity"), 十字架 ("juyjika" – "cross"), 聖書 ("seishyo" – "holy script"), and the image of a "lost lamb". In our study, we identify the sources of these images and their significance in the poet's poems, as well as the role of the literary magazine "Morning Star" ("Myojo") under the direction of Yosano Tekkan in the preconditions for these images' appearance in the poetess's work. Yosano Akiko's literary heritage remains relevant. It had a significant influence on the formation of Japanese literature of the twentieth century, particularly on the revival of the traditional literary *tanka* genre (5-7-5-7-7). The poetess showed its perspectives and the ability to serve the needs of the new times. Akiko brought completely fresh images to the poetry and made it more individual and emotional. She was also widely criticized Akiko's for the erotic elements she included. Nevertheless, her works became extremely popular among young readers. The study of the Christianity images in Akiko's poetry collections gives us an understanding of the complex processes which took place in Japan at the beginning of the 20th century. The Meiji Restoration (1868) opened Japan to the world, particularly for the active penetration of Western culture. The influence of Christianity was inevitable. Our study's relevance and novelty are that the question the influence of Christianity on Yosano Akiko's poetic heritage, including her debut collection of poems, "The Tangled Hair," has not yet been comprehensively studied by Ukrainian scholars. We believe this study to be very perspective in terms of the history of the Japanese literature in general and *tanka* genre in particular.

Keywords: Christianity, *tanka* genre, sin, religion, God.

Постановка проблеми. Реставрація Мейдзі (1868 р.) відкрила Японію для світу, зокрема для активного проникнення культури Заходу. Виключенням не став і вплив релігій. Так, у 1873 році було скасовано закон про заборону християнства [4, с. 142]. Це стало початком поступового проникнення в країну перекладів християнських релігійних текстів, в першу чергу Святого Письма. Ідеї християнства мали вплив на літературні тенденції, зокрема цей вплив був помітним на діяльності літературного журналу «Вранішня зірка» («Мьоджьо») під керівництвом поета Йосано Теккана (1873–1935).

Однією з найяскравіших поетес початку ХХ сторіччя, яка публікувала свої роботи в журналі – Йосано Акіко (1878–1942). Естетика журналу «Вранішня зірка» значною мірою впливала на її творчість, тому не дивно, що у її дебютній збірці «Скуйовджене волосся» (『みだれ髪』 – «Мідарегамі»), яка була опублікована у 1901 році та містила 399 віршів жанру *танка* (5-7-5-7-7),

наявні християнські мотиви. Творчість поетеси є знаковою для розвитку японської літератури, зокрема для традиційного японського жанру *танка*. Йосано Акіко вдалося значною мірою модернізувати його та дати нове життя в сучасній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед японських науковців, які досліджували творчий доробок Йосано Акіко варто зазначити ґрунтовні роботи Сатаке Кадзухіко – «Дослідження антології «Скуйовджене волосся» і повний коментар до неї» («Дзеніяку «Мідарегамі» кенкю», 1957) та Іцумі Кумі – «Критична біографія Йосано Хіроші та Акіко» («Хьоден Йосано Хіроші Акіко», 2007). Важливим дослідженням, що стосується безпосередньої теми є наукова стаття японської дослідниці Акаші Тохію під назвою «Скуйовджене волосся та релігійні вирази» («Midaregami to shuyukoteki hyogen»). Варто також виділити роботу американської дослідниці Дж. Бейчман «Embracing the Firebird» («Ухо-

пивши жар-птицю», 2002). Серед українських науковців, які досліджували поезію Йосано Акіко варто уваги є робота О.В. Гаєвської. Перекладали віршів поетеси українською мовою були зроблені М.С. Федоришиним та І.П. Бондаренко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність та новизна нашого дослідження полягає у тому, що на даний момент у вітчизняній науці немає досліджень впливу християнської релігії на поетичну спадщину Йосано Акіко. Творчість поетеси становить виключний інтерес, оскільки вона мала значний вплив на розвиток сучасної японської літератури.

Мета статті. Метою нашого дослідження є аналіз збірки Йосано Акіко «Скуйовджене волосся», виділення наявних у ній християнських образів та визначення можливі джерела їх походження. Зокрема, джерела та значення концепції «гріха» та образу «ягнятка, що заблукало», які з'являються в поезіях.

Виклад основного матеріалу. Збірка Йосано Акіко «Скуйовджене волосся» (1901 р.) налічує значну кількість лексичних одиниць на християнську тематику, які з'являються в різних частинах збірки: 罪 («цумі» – «гріх»), 神 («ками» – «божество»), 十字架 («джюджіка» – «хрест»), 聖書 («сейшьо» – «святе письмо») тощо.

Поняття гріха з'являється у 8-ми поезіях збірки (№ 2, 5, 143, 218, 228, 293, 362, 390). І гріхом цим для ліричної героїні Акіко є «кохання» та «пристрасть», що загалом є характерним для християнської релігії. Вони розглядається, як почуття, яким людина не здатна керувати, а отже вони призводять до гріховних бажань та дій. Таке ставлення до кохання бачимо, наприклад, у наступних двох віршах:

人の子にかせしは罪かわかひな白きは神になどゆづるべき
(зі збірки «Скуйовджене волосся», № 143)

Людському сину
чи гріх дозволити
спочити на моїх руках?
Чи білосніжність їх
лише для богів дана?

むねの清水あふれてつひに濁りけり君も罪の子我も罪の子
(зі збірки «Скуйовджене волосся», № 228)

Вода джерельна груди
сповнила до краю.
Та каламутна,
бо я і ти –
діти гріха.

Проте, перша поява християнських мотивів у поезії Йосано Акіко пов'язана не з ідеєю гріховного кохання, а з важкою долею її подруги – поетеси Ямакава Томіко (1879–1909), яку батько проти її волі видавав заміж. У журналі «Вранішня зірка» («*Мьодзьо*»), в якому друкувалися вірші молодих поетес, у номері № 10, що вийшов 1-го січня 1901 року, був опублікований лист Ямакава Томіко, в якому читаємо наступне: «Гріх довговічний, о, як це гірко; до того ж новонароджені слабенькі-слабенькі розпорошені зірочки, не знаючи про це, взивають до Бога тихими голосами; яка велика кількість цих прекрасних печальних зірок забруднені гріхом...», «чи я дитя гріха, чи пензлик мій став рукою світла?». Зважаючи на те, що на початку листа з'являється також фраза: «В едем-

ському саду невинний ти, взявши за руку крилате дитя, збираєш квіти...», японська дослідниця Акаші Топійо, вважає, що у своєму листі Ямакава Томіко апелює до християнської ідеї «первородного гріха». Таким чином вона намагається пояснити для себе причини своєї нещасливої долі [1, с. 60].

Йосано Акіко, вочевидь, захопившись ідеями подруги-поетеси, писала у своєму листі: «Лілеє біла... завтра ти повертаєшся на Батьківщину (пр. провінція Вакаса). Прошай... коли сама ти повертатимешся на південь, дутиме холодний вітер. Невже це, те чого бажає серце Бога: віддати квітку лілеї в руки диявола?».

Це листування, вочевидь, стало одним із джерел натхнення поетеси щодо залучення християнської лексики до її поезії. Термін «гріх» вперше з'являється у віршах поетеси вже у випуску журналу «Вранішня зірка», № 12 1901 року [1, с. 60].

Цікаво, що Акіко торкнулася також і теми «первородного гріха», проте трактувавши його дещо відступаючи від християнського канону:

罪おほき男こらせと肌きよく黒髪ながくつくられし我れ
(зі збірки «Скуйовджене волосся», № 362)

«Нехай спокутують чоловіки
гріхи великі» –
так створена була я.

З волоссям довгим чорним
та шкірою, мов оксамит.

Поетеса вважає, що жіноча краса була створена Богом зумисно, щоб чоловіки були змушені спокутувати свої гріхи, не маючи змоги встояти перед красою жінки.

Варто також зазначити, що і до подій пов'язаних з долею Томіко, Акіко мала деякий інтерес до християнства. Про це свідчить вірш надрукований ще у червні 1900 року («Вранішня зірка», № 3):

花にそむきダビデの歌を誦せむにはあまりに若き我身とぞ思ふ
(зі збірки «Скуйовджене волосся», № 368)

Це протиріччя
з розквітом життя.
Давидові псалми читати
занадто ще
я молода.

З цього вірша, а також з віршів, де згадується «Святе Письмо», як наприклад у наступному, очевидним є той факт, що Акіко була трохи знайома з християнською літературою. Читала навіть Біблію, цікавилась ідеями християнства, проте не до кінця сприймала їх:

淵の水になげし聖書を又もひろひ空仰ぎ泣くわれまどひの子
(зі збірки «Скуйовджене волосся», № 215)

В глибокі води кинуте
святе письмо піймала я
й в безмежне небо,
плачучи, дивлюсь.

Дитина, що згубила шлях.

Ідея християнського розуміння і співчуття, стала близькою Акіко саме у зв'язку з життєвою трагедією своєї близької подруги. Ці події поглибили її сприйняття християнства і спонукали до активного використання християнської лексики в своїй поезії.

Ямакава Томіко у тому самому номері журналу «Вранішня зірка» (№ 10, 1 січня 1901 р.), що і згаданий вище лист, опублікувала вірш:

秋の暮に血の十字架を指すなかれ抱く羊は檻へ帰さじ
 У сутінках осінніх
 не вказуй
 на скривавлений той хрест.
 Ягня, що руках,
 вертається у клітку.

Ямакава Томіко, очевидно, апелює до поширеному в християнському світі образу Ісуса Христа, який тримає на руках ягнятко, що заблукало. Проте, душевні страждання, які відчуває поетеса, спонукають її до створення досить жорсткого образу. Ягнятко було на свободі, а тепер піймане і змушене повернутися в клітку.

У відповідь на цей образ, а також, вочевидь, надихнувшись образом Укіфуне з роману «Повість про принца Іенджі» Йосано Акіко написала чотири поезії (№ 38, 44, 266, 391), використовуючи образ «ягнятка», які в подальшому включила в свою дебютну збірку «Скуйовджене волосся» [1, с. 61]. Наведемо приклад одного з них:

春雨にゆふべの宮をまよひ出でし小羊君をのろはしの我れ
 (зі збірки «Скуйовджене волосся», № 38)
 Під весняним дощем
 ти, мов ягня,
 що ввечері від дому
 геть відбилось.
 Проклята доля це моя.

Лексику християнського походження бачимо і в розділі «Весняні думки» збірки «Скуйовджене волосся». Тут поетеса звертається, до найголовнішого символу християнства – «розп'яття»:

そのはてにのこるは何と問ふな説くな友よ歌あれ終の十字架
 (зі збірки «Скуйовджене волосся», № 368)
 Що під кінець лишиться?
 Ти, друже, не кажи
 і не питай.
 Вірші залишаться
 і хрест вкінці.

Важливим моментом ми також вважаємо появу в чотирьох поезіях поетеси (№ 190, 191, 208, 209) сили, що протидіє Богу та «силам добра»:

星の子のあまりによわし袂あげて魔(ま);魔にも鬼(おに);
 鬼にも勝(か);勝たむと云(い);云へな
 (зі збірки «Скуйовджене волосся», № 190)
 Дитя зорі,
 занадто ти слабе.
 Рукава засукавши, скажи:
 «Ні демону, ні дияволу
 Не здолати мене».

Список літератури:

1. 明石 利代 『みだれ髪』と宗教的表現 (1984) (Akashi Toshio. "Midaregami" to shyukyoteki hyogen) [Akashi Toshio. «Скуйовджене волосся» та релігійні вирази] Джьошідай бунгаку: кокубунхен. doi: 10.24729/00011106
2. Аністаренко Л.С., Бондаренко І.П. Словник японських літературознавчих термінів. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2012. 208 с.
3. Бейчман Джанін. Вхопити жар-птицю: Йосано Акіко і народження жіночого голосу в сучасній японській поезії. Гонолулу : Видавництво університету Гаваї, 2002. 338 с.
4. Бондар О.І., Бондаренко І.П. Лінгвокраїнознавство Японії : навчальний підручник. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2012. 696 с.
5. Долин А.А. Японский романтизм и становление новой поэзии. Москва : Наука, 1978. 282 с.
6. 逸見久美 『新みだれ髪全釈 晶子第一歌集』 [Іцумі Кумі. Шін «Мідареґамі» дзеншыку] (Іцумі Кумі. Новий повний коментар до антології «Скуйовджене волосся») / Іцумі Кумі. Токіо : Ягі шьотен, 2007. 348 с.

References:

1. 明石 利代 (1984) 『みだれ髪』と宗教的表現 (1984) (Akashi Toshio. "Midaregami" to shyukyoteki hyogen) [Akashi Toshio. "The Tangled Hair" and religious phrases]. 女子大文学. 国文篇. doi: 10.24729/00011106

Саме діяннями цих сил поетеса намагається пояснити нещасливі події в житті своєї близької подруги, відмовляючись вірити в те, що вони можуть бути угодні Богу.

У наступному вірші збірки з'являється ідея християнського всепрощення та надія на Бога, який здатен заспокоїти страждання людської душі:

百合の花わざと魔の手に折らせおきて拾ひてだかむ神のころか
 (зі збірки «Скуйовджене волосся», № 191)
 Якщо лілеї квітку
 навмисно зломить
 диявола рука,
 може її підніме
 й приголубить серце Бога.

«Дитя зорі» та «квітка лілеї» в цих двох віршах – це поетичні імена, якими Акіко називала свою подругу.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, можемо зробити висновок, що ідея кохання-гріха, тобто забороненого кохання прийшла в поезію Йосано Акіко саме з християнської релігії, оскільки ні в буддизмі, ні в синтоїзмі, традиційних японських релігіях, кохання не вважається гріхом. Та й сама концепція «гріха» трактується зовсім по іншому. У Акіко ж лірична героїня керується своєю пристрастю й відчуває відповідальність за це. Окрім того, в збірці з'являється християнські ідеї невідворотності людської долі, пов'язанні з життям поетеси Ямакава Томіко – подруги Акіко. Перед ліричною героїнею постають одвічні людські питання: чи дійсно цього хоче Бог? У зв'язку з цим, з'являється образи сил, які протистояють діянням Бога – образи демонів.

Ще одним знаковим образом у творчості поетеси є образ «ягнятка, що заблукало», який, на наш погляд, має подвійні християнсько-буддистські передумови. Ми також бачимо, що в декількох поезіях Акіко наявні головні християнські символи – «хрест» та «святе письмо». Отже, ми можемо стверджувати про те, що поетеса, вочевидь завдяки журналу «Вранішня зірка» («*Мьодзьо*»), де активно з'являлися публікації на цю тему, була добре ознайомлена з основними концепціями християнства. Більше того, вона пройнялася ними настільки, що активно використовувала їх у своїх поезіях, які в подальшому увійшли в її дебютну збірку «Скуйовджене волосся».

2. Anistarenko, L.S. & Bondarenko, I.P. (2012). *Slovník japonskykh literaturoznavchykh terminiv* [The Dictionary of Japanese Literary Terms]. Kyiv: Dmytro Burago's Publishing House.
3. Beichman, Janine (2002) *Embracing the Firebird: Yosano Akiko and the Birth of the Female Voice in Modern Japanese Poetry*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
4. Bondar, O.I., & Bondarenko, I.P. (2012). *Linhvokrainoznavstvo yaponii: navchalnyi pidruchnyk* [Japanese Language and Culture Studies]. Kyiv: Dmytro Burago's Publishing House.
5. Dolin, A.A. (1978). *Yaponskiy romantizm i stanovleniye novoy poezii* [The Japanese Romanticism and the Formation of New Poetry]. Moscow: Nauka.
6. 逸見久美 (2007) 『新みだれ髪全釈 晶子第一歌集』 (Itsumi Kumi. Shin «Midaregami» Dzenshiaku) [Itsumi Kumi. The new full commentary on the anthology "The Tangled Hair"]. Tokio: Yagi Shoten.